

คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค *

COLOR TERM FROM COMPARISON WITH NATURE IN THE 4 REGIONAL THAI TALE LITERATURES

สุภาวดี วสีวิวัฒน์*, วิลัยศักดิ์ กิ่งคำ, เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา

Supawadee Waseewiwat*, Wilaisak Kingkam, Methawee Yutthapongthada

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

*Corresponding author E-mail: supawadee_nan@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 80 เรื่อง มาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติ จำนวน 4 สี ได้แก่ สีขาว สีดำ สีแดง และสีเหลือง เป็นการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับอย่างหลากหลาย เพื่อบอกถึงลักษณะสีที่มีความเฉพาะ เช่น สีเข้มหรือสีอ่อน สีด้านหรือสีแวววาว การนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบตามจำนวน มากไปหาน้อย ได้แก่ สัตว์ แร่ธาตุ พืช มนุษย์ สสารที่จับต้องไม่ได้ และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อีกทั้งพบการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ มาเปรียบเป็นคำเรียกสีร่วมกันในวรรณกรรมนิทานไทยทั้ง 4 ภาค จำนวน 1 ชนิด คือ ไฟ ร่วมกันในวรรณกรรมนิทานไทย 2 ภาค จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ สำลี ผี และหมี นอกจากนั้นเป็นการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติของแต่ละภาคมาเปรียบเป็นคำเรียกสี การศึกษานี้ทำให้เห็นว่า วิถีชีวิตของคนในอดีต อยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ ผู้แต่งวรรณกรรมนิทานไทยซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมได้เลือกนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติรอบตัวมาเป็นคำเปรียบเพื่อบอกลักษณะเฉพาะของสี ทำให้ผู้อ่านจินตนาการไปตามเรื่องราวและสื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ขณะเดียวกัน คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติก็สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในอดีตหลายแง่มุม และแสดงถึงความคิดความเชื่อของคนที่แฝงอยู่ในการนำธรรมชาติมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะของสี

คำสำคัญ: คำเรียกสี, ความเปรียบกับธรรมชาติ, วรรณกรรมนิทานไทย

Abstract

The purpose of this research article is to study color term from simile with nature in 4 regions of Thai tale literature. It is a qualitative research, collecting color term from comparison with nature in 80 Thai literary tales for analysis. The results of the study revealed that color term from comparison with nature in 4 color term : white, black, red, and yellow. That were used nature to compare various to indicate specific color characteristics such as dark or light colors, Matt color or glitter color. Comparison of things that exist in nature from a large number to less : animals, minerals, plants, humans, intangible substances, and natural phenomenon. It is found that using things in nature to compare as color term together in the 4 regions of Thai tale

literature, the number of 1 type is fire, together in 2 regions of Thai tale literature, 3 types namely cotton, ghost and bears. In addition, it is a comparison of things in the nature of each region as color term. This study reveals the way of life of people in the past was close to nature. Authors of Thai fairy tales, who are members of society, choose to use what exists in the surrounding nature as a comparison to describe the specific characteristics of color. Instruct readers to imagine the story and express the emotions of the characters. At the same time, the term color from comparison with nature reflects many aspects of the natural environment of the past. It also shows the beliefs of the people hidden in the comparison of nature to indicate specific characteristics of colors as well.

Keywords: Color Term, Comparison with Nature, Thai Tale Literatures

บทนำ

สีเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่บนโลกและแวดล้อมมนุษย์ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น สีมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์จนแยกกันไม่ออก และยังส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ จินตนาการ ตลอดจนการสื่อความหมาย มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างมีการรับรู้เรื่องสีด้วยประสาทสัมผัสทางตา และมีการจัดจำแนกสีได้มากมายแตกต่างกัน คำเรียกสีในภาษาใดภาษาหนึ่งสามารถสะท้อนระบบการรับรู้ธรรมชาติที่แวดล้อมตัวผู้พูดภาษานั้น ๆ ทำให้เห็นการมองโลกที่เหมือนและแตกต่าง คำเรียกสีในแต่ละภาษานั้นมีคำเรียกสีที่เหมือนกัน เช่น ดำ ขาว แดง เหลือง เขียว และน้ำเงิน แต่การใช้คำเรียกสีในแต่ละภาษาปรากฏการรับรู้สีแตกต่างกัน ทั้งที่มนุษย์มีประสาทตาเหมือนกัน การจำแนกประเภทของสีที่ต่างกัน สะท้อนให้เห็นว่าระบบการรับรู้ธรรมชาติที่แวดล้อมตัวผู้พูดภาษานั้น ๆ แตกต่างกัน ดังที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ กล่าวว่า คำเรียกสีในภาษาใดภาษาหนึ่งสะท้อนระบบการรับรู้ธรรมชาติที่แวดล้อมและระบบความหมายของคำเรียกสีเอง อีกทั้งสามารถรับรู้การมองโลกของผู้พูดภาษานั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ คำเรียกสียังสะท้อนความคิดความเชื่อของคนในสังคม โดยเปรียบเทียบธรรมชาติใกล้ตัวที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้ใช้ภาษา เห็นได้จากการใช้คำเรียกสีไม่พื้นฐาน (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538) ในงานวิจัยของ ศุภมาส เอ่งฉ้วน ที่กล่าวว่าคำเรียกสีส่วนหนึ่งมาจากการเปรียบเทียบกับธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมรอบตัว เช่น “สีม่วงดอกอัญชัน” “สีขาวสำลี” “สีเหลืองทอง” คำเหล่านี้เกิดจากการเปรียบเทียบลักษณะของวัตถุกับคำเรียกสีโดยใช้เปรียบเทียบกับสรรพสิ่งในธรรมชาติประเภท ดอกไม้ พืช ผัก และส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ และวัตถุ แสดงให้เห็นถึงการใช้คำเรียกสีที่สะท้อนโลกทัศน์หรือการมองโลกของแต่ละกลุ่มชน (ศุภมาส เอ่งฉ้วน, 2543)

คำเรียกสีปรากฏอยู่ในทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนของกลุ่มคน โดยเฉพาะในงานเขียนประเภทต่าง ๆ ได้บันทึกคำเรียกสีที่ใช้กันในสังคมสมัยนั้น ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร วรรณกรรมท้องถิ่นนับเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่แต่งขึ้นมาด้วยภาษาถิ่น เพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่เล่าต่อ ๆ กันมา ภายหลังได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเขียนลงในใบลาน สมุดข่อย สมุดสา ตลอดจนจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม วรรณกรรมท้องถิ่นมีเนื้อหาหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมตำนานและประวัติศาสตร์ วรรณกรรมประเภทคำสอน วรรณกรรมนิราศ ตลอดจนวรรณกรรมตำราและความเชื่อ วรรณกรรมนิทานเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏเป็นสำนวนต่าง ๆ อย่างหลากหลายในแต่ละถิ่น ส่วนใหญ่เป็นนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ เล่าเรื่องราวการผจญภัยของเจ้าชายหรือเจ้าหญิง และมักเกี่ยวข้องกับเทวดา นางฟ้า พระอินทร์ ยักษ์ ตัวละครมนุษย์ ตลอดจนของวิเศษต่าง ๆ มีเป็นส่วนใหญ่เท่านั้นที่เป็นเรื่องของชาวบ้าน (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2563) อุดม หนูทอง พรทิพย์ ชังธาดา และชวน เพชรแก้ว กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า วรรณกรรมประเภทนิทานนอกจากมีคุณค่าด้านความบันเทิงแล้ว ยังมีเนื้อหาที่สะท้อนภาพทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คน

วรรณกรรมท้องถิ่นจึงเป็นข้อมูลที่ทำให้เห็นภาพของท้องถิ่น นั้น ๆ ดังนั้นการศึกษาคำเรียกสีในวรรณกรรมนิทาน แง่หนึ่งทำให้เห็นการเลือกใช้คำมาพรรณนาให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพตามที่คุณแต่งต้องการจะสื่อ อีกแง่หนึ่งทำให้ทราบสภาพสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องเรื่อง ตลอดจนเข้าใจความคิดของผู้แต่งที่นำธรรมชาติแวดล้อมรอบตัวมาเปรียบเทียบเป็นคำเรียกสี อีกด้วย (อุดม หนูทอง, 2521); (พรทิพย์ ชังธาดา, 2539); (ชวนเพชรแก้ว, 2565)

ที่ผ่านมานักวิชาการสนใจศึกษารื่องคำเรียกสีในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง พบทั้งการเก็บข้อมูลจาก ผู้บอกภาษาและจากวรรณกรรมมาศึกษาวิเคราะห์ ผลงานที่ศึกษาคำเรียกสีในวรรณกรรมไทยมีจำนวนหนึ่ง เช่น ศุภมาส เอ่งฉ้วน ศึกษา “คำเรียกสีและโลกทัศน์เรื่องสีของคนไทยสมัยสุโขทัย และสมัยปัจจุบัน” เก็บคำเรียกสีจากวรรณกรรมสมัยสุโขทัยและสมัยรัตนโกสินทร์มาวิเคราะห์ (ศุภมาส เอ่งฉ้วน, 2543) ต่อมา เสาวณิต วิงวอน เขียนบทความเรื่องสีในงานวรรณกรรม โดยรวบรวมคำเรียกสีจากวรรณกรรมสมัยอยุธยา วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และวรรณกรรมปัจจุบันหลายเรื่องมานำเสนอ (เสาวณิต วิงวอน, 2555) หลังจากนั้น วิภาที ทิพย์คงคา ศึกษา “คำเรียกสีในภาษาไทยสมัยอยุธยา” จากวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองที่เชื่อว่าแต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและเหลือตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน (วิภาที ทิพย์คงคา, 2553) ถัดมา ชาญธัญกุล พรทิพย์พานิช ศึกษา “คำเรียกสีในภาษาไทยสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์” เก็บข้อมูลจากวรรณกรรมในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนวรรณกรรมแห่งชาติ ผลงานเหล่านี้ทำให้ทราบถึงลักษณะของคำเรียกสีและกลวิธีการสร้างคำเรียกสีในวรรณกรรมแต่ละสมัย รวมถึงความคิดเรื่องการใช้คำเรียกสีในวรรณกรรม เพื่อสื่ออารมณ์และมโนภาพ (ชาญธัญกุล พรทิพย์พานิช, 2557)

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาคำเรียกสีในวรรณกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะประเภทวรรณกรรมนิทาน และไม่มีผลงานที่ศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบธรรมชาติในวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ ซึ่งการศึกษาในแง่ nàyจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเก็บภาษาถิ่นที่เป็นคำเก่าซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทวรรณกรรมนิทาน รวมทั้งทำให้เห็นถึงสภาพของท้องถิ่นและเข้าใจความคิดความเชื่อของกลุ่มคนแต่ละภูมิภาคในอดีตอีกประการหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติ ในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ได้แก่ วรรณกรรมนิทานไทย ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งวรรณกรรมนิทานไทยในแต่ละภาคมีเนื้อหาและการใช้ภาษาทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อรวบรวมและเปรียบเทียบ คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทยดังกล่าว อันจะทำให้เข้าใจลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของธรรมชาติและความคิดของผู้คนแต่ละภูมิภาคได้จากอีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่หนึ่ง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำเรียกสี ส่วนที่สอง ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมนิทานไทย และส่วนที่สาม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมจากวรรณกรรม ทั้งนี้ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการศึกษา เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย และเป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การกำหนดขอบเขตด้านข้อมูลและการเลือกเอกสาร

2.1 การกำหนดขอบเขตด้านข้อมูล

เนื่องจากวรรณกรรมนิทานไทยมีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตด้านข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษา เพื่อให้ได้จำนวนข้อมูลที่เหมาะสมกับการวิจัยและเป็นกลุ่มข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการศึกษาคำเรียกสีในวรรณกรรม โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

ข้อที่ 1 เป็นวรรณกรรมนิทานที่ใช้ภาษาถิ่นในการประพันธ์

ข้อที่ 2 เป็นวรรณกรรมนิทานที่โดดเด่นเป็นที่รู้จัก ตามที่นักวิชาการได้ศึกษาไว้

ข้อที่ 3 เป็นวรรณกรรมนิทานที่มีต้นฉบับเนื้อหาสมบูรณ์

2.2 การเลือกเอกสาร

เมื่อรวบรวมรายชื่อวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค พบว่า วรรณกรรมนิทานไทยที่มีเนื้อเรื่องตรงกันหรือเค้าโครงเดียวกัน และเนื้อเรื่องต่างกันหรือเค้าโครงเรื่องต่างกัน ดังนั้น เพื่อข้อมูลที่หลากหลายและมีจำนวนเหมาะสมในการศึกษา ผู้วิจัยจึงจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง วรรณกรรมนิทานไทยที่มีเนื้อเรื่องตรงกัน และกลุ่มที่สองวรรณกรรมนิทานไทยที่มีเนื้อเรื่องต่างกัน จากนั้นจึงคัดเลือกวรรณกรรมนิทานไทยที่จะนำมาศึกษา โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ในลักษณะการจับสลาก

การจับสลากครั้งที่หนึ่ง จากรายชื่อวรรณกรรมนิทานไทยทั้งหมดที่มีเนื้อเรื่องตรงกัน จำนวน 10 สลาก ได้รายชื่อวรรณกรรมนิทานไทยเนื้อหาเหมือนกัน ภาคละ 10 เรื่อง รวม 40 เรื่อง

การจับสลากครั้งที่สอง นำรายชื่อวรรณกรรมนิทานไทยทั้งหมดที่มีเนื้อเรื่องต่างกัน ของแต่ละภาค จำนวน 4 กล่อ่ง ได้แก่ กล่อ่งภาคเหนือ กล่อ่งภาคอีสาน กล่อ่งภาคกลาง และกล่อ่งภาคใต้ จับกล่อ่งละ 10 สลาก ได้รายชื่อวรรณกรรมนิทานไทยเนื้อหาต่างภาคละ 10 เรื่อง รวม 40 เรื่อง

สรุปว่า กลุ่มข้อมูลวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 80 เรื่อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้กลุ่มข้อมูลวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาคมาแล้ว ผู้วิจัยเริ่มเก็บคำเรียกสีจาก ความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค คำดังกล่าวต้องเป็นคำเรียกสีพื้นฐานที่ตามด้วยความเปรียบนำมาใช้ในความหมายเพื่อบอกลักษณะของสีเข้มและสีอ่อน โดยเปรียบเทียบกับธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมรอบตัว ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538) มาใช้ในการกำหนดคุณสมบัติของคำเรียกสีพื้นฐานในงานวิจัยนี้ เนื่องจากงานวิจัยของอมราเป็นการศึกษาภาษาตระกูลไทซึ่งมีความเหมาะสมกับงานวิจัยนี้ที่ศึกษาภาษาไทย 4 ภาค เกณฑ์ในการเก็บข้อมูลคำเรียกสีพื้นฐาน มีดังนี้

3.1 เป็นคำศัพท์เดี่ยว (Monolexemic) คือ คำที่มีความหมายของคำเป็นเอกภาพ ไม่สามารถทำนายได้จากส่วนใดส่วนหนึ่งของคำ หรือไม่สามารถแยกส่วนประกอบที่เป็นหน่วยขยายส่วนใดส่วนหนึ่งของคำออกจากกันได้ มีความหมายเป็นเอกภาพ เช่น “เขียว” เป็นคำเรียกสีพื้นฐาน ส่วน “เขียวสด” ไม่ใช่ เพราะคำว่าสด เป็นส่วนขยายที่เอาออกได้ โดยความหมายของเขียวยังคงอยู่

3.2 ไม่เป็นคำที่ระบุสีเฉพาะที่อาจจัดประเภทอยู่ภายใต้สีอื่นได้ เช่น “สีตองอ่อน” ไม่จัดเป็นคำเรียกสีพื้นฐาน เพราะจัดประเภทให้อยู่ภายใต้ “สีเขียว” ได้

3.3 ความหมายของคำเรียกสีนั้น จะต้องไม่ซ้อนหรือรวมความหมายของอีกคำหนึ่ง เช่น “แดงเข้ม” ไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน เพราะมีความหมายซ้อนกับ “แดง”

3.4 มีความหมายโดดเด่นและมั่นคง กล่าวคือ เป็นคำที่ผู้บอกภาษาใช้อย่างสม่ำเสมอ ปรากฏซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ในข้อมูล เป็นคำเรียกสีที่ง่ายต่อการรู้จำ เช่น “แดง” “ขาว” “ดำ” ถือเป็น คำเรียกสีพื้นฐาน

ส่วนคำว่า “ธรรมชาติ” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 นิยามไว้ว่า หมายถึงสิ่งที่เกิดมีและเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ ดังนั้น สิ่งที่เป็นธรรมชาติในงานวิจัยนี้จึงหมายถึงพืช สัตว์ วัตถุ และปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

หลังจากได้คำเรียกสีจากความเปรียบธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ต่อมาจึงศึกษา ลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของคำเรียกสีจากความเปรียบธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทยแต่ละภูมิภาค พร้อมทั้งวิเคราะห์วิธีการเลือกสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ในการเปรียบ โดยนำแนวการวิเคราะห์การใช้ความเปรียบในคำเรียกสี จากงานวิจัยเรื่อง “คำเรียกสีในภาษาไทยสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์” ของ ธนัญฐากุล พรทิพย์พานิช (ธนัญฐากุล พรทิพย์พานิช, 2557) และแนวการพิจารณาคำเรียกสีในภาษาไทย 4 ภาค จากงานวิจัยเรื่อง “คำเรียกสีและการรับรู้สีของชาวจ้วงและชาวไทย” ของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ผู้วิจัยได้ ผลการศึกษาใน 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประเด็นคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทยแต่ละภูมิภาค และประเด็นลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทยแต่ละภูมิภาค

จากการเก็บคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค พบว่า คำเรียกสีเหล่านั้นมีลักษณะเป็นการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ มาใช้เป็นความเปรียบเพื่อบอกลักษณะของสีพื้นฐานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สร้างคำในลักษณะ คำเรียกสีพื้นฐาน + ความเปรียบ สามารถจำแนกคำเรียกสีดังกล่าวที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทยแต่ละภูมิภาคได้ดังนี้

1.1 ภาคเหนือ : คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทาน

พบคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานภาคเหนือ จำนวน 3 สี ได้แก่ คำเรียกสีขาว คำเรียกสีดำ และคำเรียกสีแดง มีตัวอย่างดังนี้

1.1.1 คำเรียกสีขาว

ตัวอย่างที่ 1 จากเรื่องหงส์หิน น้ำสีของหอยมุกมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีขาวนวล

...อันเดินเลียบข้างเกาะทรายธารแอ่นฟ่อนผิวขาวเขียวเหมือนหอยมุก ...

ตัวอย่างที่ 2 จากเรื่องวงศ์สุวรรณค์ นำแสงของเพชรมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีขาวใส

...ริมปากก็แดง ฟันขาวแต่ตึก เหมือนแสงเพชรใต้ใสงาม ...

การใช้คำเปรียบเทียบกับสีขาว มักใช้เพื่อบอกลักษณะของสีขาวที่มีความขาวนวล ขาวใสนิยมใช้เปรียบเทียบกับหอยมุก และแสงเพชร

1.1.2 คำเรียกสีดำ

ตัวอย่างที่ 3 จากเรื่องกำก๋าดำ น้ำสีของกามาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีดำเข้ม

...สามวันบ่ได้ ซ้ำดำเหมือนกำหน้ำดำบ้ำไบ้...

ตัวอย่างที่ 4 จากเรื่องกำก๋าดำ น้ำสีของถ่านมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีดำเข้ม

...ฟู้จ้ำดำ ตู๋ข้าตึงดำเหมือนยังถ่านหมี่...

ตัวอย่างที่ 5 จากเรื่องกำก๋าดำ น้ำสีของหมึกมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีดำเข้ม

...ว่าข้ามีขี้ ลูกคำเหมือนหมี่ ขายฟาดูลี...

ตัวอย่างที่ 6 จากเรื่องกำก๋ำคำ นำสี่ของขี้หมี่มาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสี่ดำข้ม

...ดอกเอื้องขี้หมา **จัตคำขี้หมี่** เต็ดตุ้มตายคว่างซัด...

การใช้คำเปรียบเทียบกับเพื่อบอกลักษณะสี่ดำ มักใช้เพื่อบอกว่ามีความดำเหมือนสิ่งใด นิยมเปรียบเทียบกับสัตว์ เช่น กา หมี่ ขี้หมี่ และของใช้ คือ ถ่าน

1.1.3 คำเรียกสีแดง

ตัวอย่างที่ 7 จากเรื่องหงส์หิน นำสี่ของฟักทองส้มมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงอมส้ม

...เนื้อโคจวบแก่งอ้อมตัมกินแดงแดงเหมือนฟักทองส้ม...

ตัวอย่างที่ 8 จากเรื่องวงศ์สวรรค์ นำสี่ของไฟมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงอมส้ม

...พญายักษ์ มีใจเดือนไหม้ **ตาแดงเหมือนไฟโชตนัก...**

การใช้คำเปรียบเทียบกับเพื่อบอกลักษณะสีแดง ถูกนำไปเปรียบเทียบกับฟักทองส้มและไฟ

1.2 ภาคอีสาน : คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทาน

พบคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานภาคอีสาน 2 ลักษณะ ได้แก่ คำเรียกสีขาว และคำเรียกสีแดง มีตัวอย่างดังนี้

1.2.1 คำเรียกสีขาว

ตัวอย่างที่ 9 จากเรื่องจำปาสีตัน นำสี่ของหอยสังข์ขัดใหม่มาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสี

ขาวแวววาว

...ถือนั่นแก้วมะณีโชติดวงประเสริฐ 4 ลูกพร้อมสีเหลืองต่างกัน

ลูกหนึ่งดู**ขาวเพียงเสมอสังข์ขัดใหม่...**

ตัวอย่างที่ 10 จากเรื่องนางแดงอ่อน นำสี่ของฝ้ายมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีขาวสว่าง

...เจ้าเลงงามสูงใหญ่ชน **ขาวใสลิ้งฝ้ายสำลีด้วยดีดผง...**

การใช้คำเรียกสีขาวถูกนำไปเปรียบเทียบกับสังข์และฝ้ายสำลี เพื่อบอกลักษณะของสี

ขาวแวว และขาวสว่าง

1.2.2 คำเรียกสีแดง

ตัวอย่างที่ 11 จากเรื่องพระลักพระราม นำสี่ของเลือดควายมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสี

แดงเข้ม

...คันทว่าเลือดขุนก่อน**แดงเข้มเลือดควาย**พีแล้ว คันทว่าไหลไสย้อยแดงงามเลือดพี..

ตัวอย่างที่ 12 จากเรื่องนางแดงอ่อน นำสี่ของฝางมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงเข้ม

...มองไปเห็นสักกุณาป่าพงพานโป้ง มันเลยลงมายังผาทองเหลียวส่องเห็นผาทองส่อง

แจ้งแดงเข้มดังฝาง...

ตัวอย่างที่ 13 จากเรื่องนางแดงอ่อน นำสี่ของไฟมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงอมส้ม

...**ตาแดงคือดังแสงไฟฟ้า** ชิงชิงหน้าตาแดงสีจิ้งคั้ง มีนตาเป็นมิ่งกั้งชิงชิงเข้าใส่บา...

การใช้คำเรียกสีแดงถูกนำไปเปรียบเทียบกับเลือดควาย ฝาง และแสงไฟฟ้า เพื่อบอก

ลักษณะความเข้มของสีแดง

1.3 ภาคกลาง : คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทาน

พบคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานภาคกลาง 3 ลักษณะ ได้แก่ คำเรียกสีขาว คำเรียกสีดำ คำเรียกสีแดง และคำเรียกสีเหลือง มีตัวอย่างดังนี้

1.3.1 คำเรียกสีขาว

ตัวอย่างที่ 14 จากเรื่องรามเกียรติ์ฉบับวัดขนอน นำสีสำลีมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีขาวสว่าง

...ฝ่ายเทวันแลเห็นขุนกระบี่อันศักดิ์ดา ภาย**ขาวดังสำลี**มีเขียวแก้วขน...

ตัวอย่างที่ 15 จากเรื่องไกรทอง นำสีผิวของกลุ่มคนที่อยู่ในวังมาเปรียบบอกลักษณะสีผิว

...งามเลิศล้ำ**ขาวดังขาววัง** เจ้าไกรนั่งเคียงชิดวนิดา

ตัวอย่างที่ 16 จากเรื่องปลาปู้ทอง นำสีของหน้าผิมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีขาวซีด

กำพร้าหน้า**ขาวคือผี** ร้องขอชีวี ลูกนี้ไว้ก่อนเถิดหนา

การใช้คำเรียกสีขาว นำมาเปรียบเทียบกับสำลี ขาววัง เพื่อบอกลักษณะความขาวแบบสว่าง และเปรียบกับผีเพื่อบอกความอ่อนหรือจางของสีขาว

1.3.2 คำเรียกสีดำ นำสีของหมีมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีดำเข้ม

ตัวอย่างที่ 17 จากเรื่องแก้วหน้าม้า นำสีของหมีมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีดำเข้ม

...นุ่งห่มปุกปุยกรุยกราย รูปกาย**จ้าม้าดำมืดหมิ**

ผิดกับผู้คนทั้งบุรี แต่ทว่าที่ฉลาดอาจจง...

ตัวอย่างที่ 18 จากเรื่องนงคราเจาบทกลอนสวด นำสีของนิลมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสี

ดำแวววาว

...คิ้วโก่งวงศิลป์ พระทนต์คือ**นิล** มณีจินดา

คำเรียกสีดำ นำมาใช้เปรียบเทียบกับหมิ เพื่อบอกลักษณะของสีดำให้มีความเข้ม ส่วนนิลคือการเปรียบเทียบเพื่อบอกลักษณะสีดำแวววาว

1.3.3 คำเรียกสีแดง

ตัวอย่างที่ 19 จากเรื่องรามเกียรติ์ฉบับวัดขนอน นำสีของดวงอาทิตย์มาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงเข้ม

...อสุรยักษ์กระที่บาทสนั่นเป็นโกลา สองนัยนาเตือดแดง**ดั่งแสงพระอาทิตย์**...

ตัวอย่างที่ 20 จากเรื่องแก้วหน้าม้า นำสีของไฟมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงอมส้ม

โลดโผนโจนจับอาษา สองตา**แดงดั่งอัคคี**

คำเรียกสีแดงนำมาใช้เปรียบเทียบกับไฟและดวงอาทิตย์ เพื่อบอกความเข้มและอ่อนของสีแดง

1.3.4 คำเรียกสีเหลือง

ตัวอย่างที่ 21 จากเรื่องรามเกียรติ์ฉบับวัดขนอน นำสีของทองคำมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะ สีเหลืองสว่าง

ตาพลางตลิ่งแลเล็งเฟ่งพิณิจ ฉิช่างงามรูปงามจรตกริยามารยาท ผิวเนื้อ**เหลืองเรืองรองดังทองธรรมชาติ** อันหล่อหลอมเหลือล้นออกมานอกบ่า...

คำเรียกสีเหลืองนำมาใช้เปรียบเทียบกับทอง เพื่อบอกลักษณะความเข้มสว่างของสีเหลือง

1.4 ภาคใต้ : คำเรียกสีจากเปรียบเทียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทาน

พบคำเรียกสีจากเปรียบเทียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานภาคใต้ 3 ลักษณะ ได้แก่ คำเรียกสีขาว คำเรียกสีดำ และคำเรียกสีแดง มีตัวอย่างดังนี้

1.4.1 คำเรียกสีขาว

ตัวอย่างที่ 22 จากเรื่องปลาบู่ทอง นำสีของหน้าผิมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีขาวซีด

...กำพร้าหน้าขาวคือผี ร้องขอชีวิต ลูกนี้ไว้เถิดรา...

ตัวอย่างที่ 23 จากเรื่องวันการคำกาพย์ นำสีของไข่มดแดงมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะ สี

ขาวชุ่น

...ข้าวขาวราวไข่มด แต่งแล้วหมดพาฝันอ่อน

คำเรียกสีขาวเปรียบเทียบกับผี เพื่อบอกลักษณะของสีขาวแบบอ่อนหรือซีดจาง และเปรียบเทียบกับไข่มด เพื่อบอกความขาวแบบชุ่น

1.4.2 คำเรียกสีดำ

ตัวอย่างที่ 24 จากเรื่องนายตันคำกาพย์ นำสีของผิวมนุษย์มาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสี

ดำเข้ม

คนหนึ่งชื่อนางปริก ดำหมุกหมึกเหมือนกับเทศ ...

คำเรียกสีดำเปรียบเทียบกับคนต่างชาติ โดยเฉพาะที่มาจากเอเชียใต้ซึ่งมีผิวคล้ำ บางครั้งชาวภาคใต้เรียกว่าคนกลุ่มนี้ว่าแขกเทศ

1.4.3 คำเรียกสีแดง

ตัวอย่างที่ 25 จากเรื่องปลาบู่ทอง นำสีของครั่งมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงสด

...ท้าวไทได้ฟัง ตาแดงแสงครั่ง โกรธตั้งไฟฟ้า ตรัสสั่งเพชฌฆาต...

ตัวอย่างที่ 26 จากเรื่องรามเกียรติ์ฉบับวัดควนเกย นำสีของไฟมาเปรียบเพื่อบอก

ลักษณะสีแดงอมส้ม

เมตตาในศรี จักขุแดงเป็นแสงไฟ ...

ตัวอย่างที่ 27 จากเรื่องพลาญจำเริญ นำสีของชาดมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะสีแดงเข้ม

...ผ้าผ่อนล่อนหลุยเลื่อนโล่งกลมโกล้งโค้งขาแข้งแดงเหมือนชาดทา...

คำเรียกสีแดงเปรียบเทียบกับครั่ง แสงไฟ และชาด บอกลักษณะของสีแดงให้มีความเข้มข้น

2. ลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเป็นเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค จากข้อมูลคำเรียกสีจากความเป็นเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาคข้างต้น พบคำเรียกสีจากความเป็นเปรียบกับธรรมชาติ จำนวน 4 สี ได้แก่ สีขาว สีดำ สีแดง และสีเหลือง ดังนี้

ตารางที่ 1 คำเรียกสีและสิ่งที่นำมาเปรียบในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค

ชื่อสี	สิ่งที่นำมาเปรียบ
สีขาว	หอยมุก แสงเพชร หอยสังข์ สาลี ขาววัง ผี ไข่มด
สีดำ	กา ถ่าน หมิ ขี้หมิ นิล เทศ
สีแดง	ฟักทองส้ม ไฟ เลือดควาย ผาง ดวงอาทิตย์ ครั่ง ชาด
สีเหลือง	ทองคำ

เมื่อประมวลสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติที่นำมาเปรียบกับคำเรียกสีในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค จำแนกได้ 7 ชนิดย่อย ได้แก่ สัตว์ พืช แร่ธาตุ มนุษย์ สสารที่จับต้องไม่ได้ ปฏิกริยาทางธรรมชาติ ดวงดาว ดังนี้

ตารางที่ 2 จำแนกสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติที่นำมาเปรียบเป็นคำเรียกสีในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค

สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ	สิ่งที่นำมาเปรียบ
สัตว์	หอยมุก หอยสังข์ ไข่มด (สิ่งที่เกี่ยวข้องกับมด) กา หมิ ขี้หมิ (สิ่งที่เกี่ยวข้องกับหมิ) เลือดควาย (สิ่งที่เกี่ยวข้องกับควาย) ครั่ง (แมลงชนิดหนึ่ง)

ตารางที่ 2 จำแนกสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติที่นำมาเปรียบเป็นคำเรียกสีในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค (ต่อ)

สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ	สิ่งที่นำมาเปรียบ
แร่ธาตุ	เพชร นิล ชาด (ผงที่ได้มาจากการถูแร่) ทองคำ
พืช	สำลี (ทำมาจากฝ้าย) พักทองส้ม ฝาง (พืชในวงศ์ถั่ว)
มนุษย์	ชาววัง เทศ (ชาวต่างชาติ)
ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ	ไฟ อาทิตย
สสารที่จับต้องไม่ได้	ผี

ข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับอย่างหลากหลาย เพื่อบอกถึงลักษณะสีที่มีความเฉพาะ ในลักษณะสีเข้มหรือสีอ่อน สีดำหรือสีแวววาว โดยพบการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบตามจำนวนมากไปหาน้อย ได้แก่ สัตว์ 8 ชนิด แร่ธาตุ 4 ชนิด พืช 3 ชนิด มนุษย์ 2 ชนิด ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ 2 ชนิด และสสารที่จับต้องไม่ได้ 1 ชนิด ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เห็นถึงลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ดังหัวข้อต่อไป

2.1 ลักษณะร่วมของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค

ความร่วมมือกันของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะร่วมกันทั้ง 4 ภาค และลักษณะร่วมกัน 2 ภาค ดังนี้

2.1.1 ลักษณะร่วมกันทั้ง 4 ภาค

พบการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบเป็นคำเรียกสีร่วมกันในวรรณกรรมนิทานไทย ทั้ง 4 ภาค จำนวน 1 ชนิด คือ ไฟ เพื่อบอกถึงลักษณะของสีแดงอมส้ม ทั้งหมดเป็นการเปรียบเทียบแดงเหมือนกับสีของไฟ ได้แก่ “ตาแดงเหมือนไฟโชด” “ตาแดงคือดังแสงไฟฟ้า” “ตาแดงดังอัคคี” “จักขุแดงเป็นแสงไฟ” การนำสีของไฟมาเปรียบเป็นคำเรียกสีนี้อาจมีที่มาจาก การสังเกตสีของไฟที่ใช้ในการหุงหาอาหารหรือกองไฟที่เผาไหม้วัตถุในธรรมชาติ นัยหนึ่งบอกความเข้มของสี บางเรื่องปรากฏการนำลักษณะของไฟที่ให้ความร้อนเพื่อสื่ออารมณ์โกรธที่แสดงออกทางดวงตาของตัวละครด้วย

2.1.2 ลักษณะร่วมกัน 2 ภาค

พบการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบเป็นคำเรียกสีร่วมกันในวรรณกรรมนิทานไทย 2 ภาค จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ สำลี ผี และหมี ดังนี้

2.1.2.1 การนำสีของสำลีมาเปรียบกับสีขาวเพื่อบอกลักษณะสีขาวสว่าง ในวรรณกรรมนิทานไทยภาคเหนือมีการเปรียบกับสีของขน คือ “ขนขาวโกลนผ้ายสำลี” ส่วนวรรณกรรมนิทานไทยภาคกลางมีการเปรียบกับสีของผิวพรรณ คือ “กายาขาวดังสำลี” สำลีทำมาจากใยของดอกฝ้ายซึ่งเป็นพืชล้มลุกจัดเป็นไม้พุ่มขนาดกลางที่ขึ้นอยู่ทุกภาคของประเทศไทย การนำสำลีมาเปรียบในวรรณกรรมนิทานไทยนอกจากสื่อถึงสีขาวเด่นสะอาดตาแล้ว ยังมีความหมายแฝงในแง่เป็นสีขาวที่มีลักษณะดีด้วย

2.1.2.2 การนำสีผิวของผีมาเปรียบกับสีขาวเพื่อบอกลักษณะสีขาวซีด ทั้งในวรรณกรรมนิทานไทยภาคกลางและภาคใต้มีการนำมาเปรียบกับสีหน้าของตัวละคร คือ “กำพำหน้าขาวคือผี” อันเป็นการนำสีผิวของผีซึ่งซีดจางต่างจากสีผิวมนุษย์ที่ยังมีชีวิตมาเปรียบ คำเปรียบดังกล่าวยังสื่อความในแง่เป็นสีขาวที่มีลักษณะไม่ดีอีกนัยหนึ่ง น่าสังเกตบทร้อยกรองที่ปรากฏคำเรียกสี “ขาวคือผี” ทั้งในวรรณกรรมนิทานไทยภาคกลางและภาคใต้มีที่มาจากเรื่องปลาบู่ทองเหมือนกัน และถ้อยคำในบทร้อยกรอง ตัวอย่างที่ 16 และตัวอย่างที่ 22 คล้ายกันมาก จึงอาจเป็นไปได้ที่วรรณกรรมนิทานไทยเรื่องปลาบู่ทองของภาคกลางและภาคใต้เป็นการคัดลอกต่อกันมา โดยแต่งให้เป็นสำนวนอีกภาษาหนึ่ง

2.1.2.3 การนำสีของหมี่มาเปรียบกับสีดำเพื่อบอกถึงลักษณะสีดำเข้ม ในวรรณกรรมนิทานไทยภาคเหนือใช้ว่า “ขำมีซู้ ลูกดำเหมือนหมี่” ส่วนในวรรณกรรมนิทานไทยภาคกลางใช้ว่า “รูปกายจ้ำม่ำ ดำมืดหมี่ ผิดกับผู้คนทั้งบุรี” หมี่ที่นำมาเปรียบอาจเป็นหมี่ควายหรือหมี่ดำเอเชียที่ลำตัวอ้วนใหญ่ ขนสีดำสนิทม้วนว ซึ่งหมี่ที่พบหลายพื้นที่ในประเทศไทย ผู้แต่งนำสีของหมี่ควายมาเปรียบเพื่อสื่อถึงสีผิวดำเข้มของ ตัวละครและยังแฝงนัยว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดีด้วย ดังว่าเป็นผิวของลูกซู้หรือสีผิวแตกต่างจากคนทั่วไป

2.2 ลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค

ความเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติที่พบในวรรณกรรมนิทานไทยแต่ละภาคมีความเปรียบที่น่าสนใจ จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ ผาง เลือดควาย ฟักทองส้ม ไข่มด ชาววัง และเทศ ดังนี้

2.2.1 ลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย ภาคเหนือ

การนำสีของฟักทองส้มมาเปรียบกับสีแดงเพื่อบอกลักษณะสีแดงอมส้ม พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคเหนือ ใช้ว่า “กินแดงแดงเหมือนฟักทองส้ม” ฟักทองส้มเป็นไม้เถาเลื้อยไปตามดิน ผลทรงกลมเปลือกสีส้ม เนื้อผลด้านในสีเหลือง รสชาติหวานมัน เนื้อแน่นเหนียว นำไปประกอบอาหารได้หลายอย่าง ตัวอย่างนี้เป็นการนำสีของเปลือกฟักทองส้มมาเปรียบกับสีแดงเพื่อบอกลักษณะของเนื้อที่กล่าวถึงว่ามี สีแดงอมส้ม

2.2.2 ลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย ภาคอีสาน

2.2.2.1 การนำสีของผางมาเปรียบกับสีแดงเพื่อบอกลักษณะสีแดงเข้ม พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคอีสาน ใช้ว่า “เห็นผาทองส่องแสงแดงเข้มดังผาง” ผางเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นและกิ่งมีหนาม ขึ้นอยู่ตามที่ลุ่มป่าเต็งรังและเขาหินปูน มีการนำแก่นผางมาต้มเพื่อสกัดสี นำไปย้อมผ้าให้สีแดงเข้ม ความเปรียบนี้อาจเป็นการนำสีของน้ำที่ได้จากการต้มแก่นผางมาเปรียบ เพราะไม้ผางสีออกไปทางส้มแดง แต่หากเมื่อนำแก่นผางไปต้มจะได้สีแดงเข้ม

2.2.2.2 การนำสีของเลือดควายมาเปรียบกับสีแดงเพื่อบอกถึงลักษณะสีแดงออกปาทองดำ พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคอีสาน ใช้ว่า “เลือดขุนก่อนแดงเข้มเลือดควาย” ควายเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ ในอดีตนิยมเลี้ยงไว้ใช้งาน ผู้แต่งอาจนำสีแดงเข้มของเลือดควายซึ่งพบเห็นจากบาดแผลของ ควายหรือการฆ่าเป็นอาหารมาเป็นความเปรียบ พรรณนาสีของเลือดที่กล่าวถึงว่ามีสีแดงเข้มออกไปทางดำ

2.2.2.3 ลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมภาคกลาง

การนำสีผิวของชาววังมาเปรียบกับสีขาวเพื่อบอกถึงลักษณะสีขาวสว่าง พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคกลาง ใช้ว่า “งามเลิศล้ำข้าขาวดังขาววัง” ชาววังในที่นี้อาจเป็นธิดาของกษัตริย์หรือธิดาของเจ้านาย ที่กล่าวกันว่ามีผิวพรรณผุดผ่อง เพราะไม่ต้องตรากตรำทำงานในเรือกสวนไร่นาเหมือนชาวบ้านทั่วไป ชาววังจึงเปรียบเป็นหญิงที่มีผิวขาวงดงาม คำเปรียบนี้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของผู้คนที่ชื่นชอบหญิงสาวที่มีผิวขาว และชื่นชมหญิงสาวที่เป็นชนชั้นสูงของสังคมว่างามกว่าหญิงสาวชาวบ้านทั่วไป

2.2.2.4 ลักษณะเฉพาะของคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทยภาคใต้

(1) การนำสีของไข่มดมาเปรียบกับสีขาวเพื่อบอกถึงลักษณะสีขาวขุ่น พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคใต้ ใช้ว่า “ข้าวขาวราวไข่มด” ไข่มดเป็นระยะตัวอ่อนของมด เป็นเม็ดสีขาวหัวแหลมท้ายแบน ความเปรียบนี้เป็นการนำสีไข่มดมาใช้บอกถึงลักษณะของข้าวสารสีขาวขุ่น น่าสนใจว่าที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีข้าวท้องถิ่นพันธุ์หนึ่งชื่อว่าข้าวไข่มดรีน ซึ่งเมื่อพิจารณาชื่อของข้าวชนิดนี้พบว่าเป็นการนำ

ลักษณะและสี ของไข่มดชนิดหนึ่งมาเป็นคำเปรียบเรียกข้าวพันธุ์นี้ ทำนองเดียวกับการนำสีของไข่มดมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะของข้าวสารที่กล่าวถึงว่ามีสีขาวนวล

(2) การนำสีผิวของเทศมาเปรียบกับสีดำเพื่อบอกถึงลักษณะสีดำเข้ม พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคใต้ ระบุว่า “ดำหมุกหมึกเหมือนกับเทศ” คำว่าเทศในความหมายอย่างกว้าง หมายถึงผู้คนต่างถิ่น แต่ในวรรณคดีสื่อความถึงผู้คนที่มาจากเอเชียใต้ เช่น ประเทศอินเดีย ศรีลังกา บังคลาเทศ ซึ่งผิวสีดำเข้มกว่าผู้คนที่อยู่ในประเทศไทยที่ส่วนใหญ่ผิวเหลือง ส่วนคำว่าหมุกหมึกหมายถึงมาก ใช้ประกอบคำ ดังนั้นคำเปรียบผิวดำเหมือนเทศจึงสื่อถึงลักษณะของสีผิวที่ดำมาก เหตุที่คำเปรียบนี้พบเฉพาะในวรรณกรรมนิทานไทยภาคใต้ อาจเพราะผู้คนจากเอเชียใต้ที่เข้ามาค้าขายและเผยแผ่ศาสนาในพื้นที่ภาคใต้มาตั้งแต่อดีต ผู้คนจากสองดินแดนได้ติดต่อสัมพันธ์ เรียนรู้ลักษณะเฉพาะและนิสัยใจคอกันมาช้านาน สามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มตนกับอีกกลุ่มหนึ่งที่เดินทางเข้ามาได้อย่างชัดเจน จึงปรากฏการนำลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนที่คบหากันมากล่าวในเชิงความเปรียบกับคำเรียกสี เพื่อสื่อความหมายให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ทำให้เห็นว่าประการแรก ผู้แต่งวรรณกรรมเลือกนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติใกล้ตัว ไม่ว่าจะเป็นพืช มนุษย์ สัตว์ ทรัพยากร สสารที่จับต้องไม่ได้ ปฏิกริยาทางธรรมชาติ และดวงดาว มาเปรียบกับสีต่าง ๆ ในเชิงอุปมา คือ เปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่งโดยใช้คำเชื่อมที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าเหมือน เช่น ดุจ ดัง ราว รวากับ เปรียบ ทั้งนี้เพื่อที่จะสื่อความหมายอย่างเฉพาะว่าสิ่งนั้นมีสีเข้มหรือสีอ่อน สีดำนหรือสีแวววาว อันทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพเกี่ยวกับตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ในวรรณกรรมนิทานไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งบางครั้งก็ได้สอดแทรกความหมายแฝงในเชิงยกย่องหรือด้อยค่าสิ่งนั้น บางทีก็เป็นถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกของตัวละครไว้ด้วย ผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับงานของ ธนัญญากุล พรทิพยพานิช “ศึกษาคำเรียกสีในภาษาไทยสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์” ที่พบว่า ผู้แต่งวรรณกรรมนิทานนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น สัตว์ พืช และวัตถุในธรรมชาติ มากล่าวในเชิงเปรียบเทียบเป็นคำเรียกสี (ธนัญญากุล พรทิพยพานิช, 2557)

ประการที่สอง การศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ทำให้เข้าใจการเลือกนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบและเห็นถึงลักษณะทางกายภาพของ 4 ภาค ทั้งสิ่งที่พบร่วมกันในธรรมชาติ และสิ่งที่พบมากในภาคใดภาคหนึ่งซึ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะของภาคนั้น การเลือกสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเปรียบเพื่อสร้างคำเรียกสีดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกตของผู้แต่งวรรณกรรมนิทานไทยที่เลือกสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมากกล่าวในเชิงเปรียบเทียบเพื่อบอกความคิดและพรรณนาความรู้สึกที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ข้อค้นพบนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ เสาวณิต วิงวอน กล่าวในบทความเรื่องสีในวรรณกรรม ไว้ว่า แม้วรรณกรรมจะเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ใช้ตัวอักษรเป็นสื่อ ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดสีให้เห็นได้ด้วยตา แต่ผู้แต่งวรรณกรรมก็มีวิธีการทางวรรณศิลป์ในการใช้สีด้วยการให้สัมผัสได้ด้วยอารมณ์และมโนภาพ (เสาวณิต วิงวอน, 2555)

องค์ความรู้ใหม่

คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค มีที่มาจากการนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติใกล้ตัวมาเป็นคำเปรียบเพื่อบอกถึงลักษณะสีของสิ่งที่ผู้แต่งกล่าวถึง แสดงถึงความช่างสังเกตของผู้แต่งในการเลือกนำสิ่งรอบตัวมาเป็นคำเปรียบเพื่อบอกเรื่องราว ทั้งยังสะท้อนให้เห็นสภาพธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น และความคิดความเชื่อของผู้คนที่แฝงอยู่ในคำเรียกสีประเภทนี้

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค ทำให้ทราบว่า วิธีชีวิตของผู้คนในอดีตอยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ ผู้แต่งวรรณกรรมนิทานไทยซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมได้เลือกนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติรอบตัวและพบได้มากในพื้นที่มาเป็นคำเปรียบเพื่อบอกลักษณะเฉพาะของสี แนะนำให้อ่านจินตนาการไปตามเรื่องราวและสื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ขณะเดียวกันคำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติก็สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในอดีตหลายแง่มุม และแสดงถึงความคิดความเชื่อของผู้คนที่แฝงอยู่ในการนำธรรมชาติมาเปรียบเพื่อบอกลักษณะของสีอย่างเจาะจงด้วย ผลการวิจัยนี้นอกจากจะได้คำเรียกสีจากความเปรียบกับธรรมชาติไว้เป็นคลังคำภาษาถิ่นในแต่ละภาคแล้ว ยังทำให้เข้าใจสภาพสังคมและความคิดความเชื่อของผู้คนในอดีตเพิ่มขึ้น การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษา คำเรียกสีจากวรรณกรรมท้องถิ่นโดยแบ่งเป็นยุคสมัย เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของคำเรียกสีในแต่ละสมัย อันจะทำให้การศึกษาคำเรียกสีจากวรรณกรรมท้องถิ่นครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุชนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่อง “คำเรียกสีในวรรณกรรมนิทานไทย 4 ภาค” ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชวน เพชรแก้ว. (2565). ภาษาสะท้อน นสังคมวัฒนธรรมผ่านวรรณกรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เอกสารอัดสำเนา).
- ธัญญากุล พรทิพย์พานิช. (2557). คำเรียกสีในภาษาไทยสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรทิพย์ ชังธาดา. (2539). วรรณกรรมท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 4 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิภาที ทิพย์คงคา. (2553). คำเรียกสีในภาษาไทยสมัยอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศุภมาส เองฉ้วน. (2543). คำเรียกสีและโลกทัศน์เรื่องสีของคนไทย สมัยสุโขทัยและสมัยปัจจุบัน. ใน ดุชนิพนธ์อักษรศาสตร์ดุชนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณิต วิงวอน. (2555). อักษรสวรรค์ รวมบทความวิชาการเนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล. (2563). ภาพรวมและลักษณะของวรรณคดีท้องถิ่นภาคกลาง : บทสังเคราะห์จากโครงการนามานุกรมวรรณคดีท้องถิ่นภาคกลาง. ศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 15(2), 60-75.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2538). คำเรียกชื่อและการรับรู้ชื่อของชาวจ้างและชาวไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดม หนูทอง. (2521). วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก. สงขลา: ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.